

Verklaring inzake de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren

Financiëlemarktdeelnemer: Stichting Rabobank Pensioenfonds

Legal Entity Identifier (LEI): OPKWAPODCGNEC8GM4322

In dit statement geven we meer informatie over hoe wij omgaan met de identificatie, prioritering, en verwerking van de belangrijkste ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen.

Dit statement bestaat uit de volgende zes secties:

- A. Samenvatting SFDR statement belangrijkste ongunstige effecten
- B. Beschrijving van de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren
- C. Beleid om de belangrijkste ongunstige effecten te identificeren, prioriteren en mitigeren
- D. Engagementbeleid
- E. Referenties naar internationale normen
- F. Historische vergelijking

Bijlage: Due diligence beleid Stichting Rabobank Pensioenfonds

A. Samenvatting SFDR statement belangrijkste ongunstige effecten

Rabobank Pensioenfonds (RPF) neemt de belangrijkste ongunstige effecten van zijn beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren in aanmerking. Deze verklaring is de geconsolideerde verklaring inzake de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren van Rabobank Pensioenfonds. Deze verklaring inzake de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren heeft betrekking op de referentieperiode van 1 januari tot en met 31 december 2022.

Voor RPF is maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) een belangrijk uitgangspunt. Als onderdeel van onze benadering van MVB en naast het meenemen van duurzaamheidsrisico's, streven we ernaar de belangrijkste ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren te beperken. Deze belangrijkste ongunstige effecten kunnen zich op verschillende gebieden voordoen, zoals met betrekking tot milieu-, sociale en werknemersaangelegenheden, mensenrechten, corruptie en omkoping. Om de belangrijkste ongunstige effecten te beperken, nemen wij maatregelen. De belangrijkste ongunstige effecten op het gebied van milieu zijn:

- Broeikasgasemissies (BKG- ofwel CO₂-emissies)
- Koolstofvoetafdruk (CO₂-voetafdruk)
- Broeikasgas-intensiteit (CO₂-intensiteit) van ondernemingen waarin is belegd
- Blootstelling van ondernemingen aan fossiele brandstoffen
- Aandeel verbruik en opwekking niet-hernieuwbare energie
- Activiteiten met negatieve gevolgen voor biodiversiteits-gevoelige gebieden
- Emissies in water.

Op het gebied van sociale en werknemersaangelegenheden zijn dit:

- Schendingen van de VN Global Compact, de UN Guiding Principles on Business and Human Rights of OESO-richtlijnen door ondernemingen
- Ontbreken van compliance mechanismen voor die richtlijnen
- Niet-gecorrigeerde loonkloof tussen mannen en vrouwen
- Gebrek aan genderdiversiteit in de Raad van Bestuur
- Mogelijke blootstelling aan controversiële wapens
- Schenden van sociale rechten door landen
- Activiteiten en leveranciers met een significant risico op kinderarbeid

De mate en de manier waarop de belangrijkste ongunstige effecten in het beleggingsproces worden meegenomen, hangt af van verschillende factoren, zoals het type fonds of strategie, de activaklasse en de beschikbaarheid van betrouwbare gegevens. Waar mogelijk en haalbaar gelden, in lijn met de aard van de beleggingen, voor alle financiële producten minimumeisen. De exacte toepassing kan verschillen tussen financiële producten. Dit zal worden gedocumenteerd in de informatieverschaffing over financiële producten in overeenstemming met de vereisten en tijdlijnen van de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) van de Europese Unie.

A. Summary SFDR statement Principal Adverse Impacts

Stichting Rabobank Pensioenfond (RPF) takes into account the principal adverse impacts of its investment decisions on sustainability factors. This statement is the statement on the principal adverse impacts on sustainability factors of the pension fund across the pension scheme. This principal adverse impact statement covers the reference period from 1 January to 31 December 2022.

RPF considers socially responsible investing (SRI) to be important. As part of our approach to SRI and in addition to including sustainability risks, we aim to limit the principal adverse impacts of our investment decisions on sustainability factors. These principal adverse impacts can arise in various areas, such as in relation to environmental, social and employee issues, human rights, corruption and bribery.

We take measures to mitigate the most important adverse impacts.

The principal adverse environmental impacts are:

- the emission of greenhouse gas (GHG or CO₂-emissions)
- the carbon footprint (CO₂-footprint)
- greenhouse gas intensity (CO₂-intensity) of companies
- exposure of companies to fossil fuels
- share of consumption and generation of non-renewable energy
- negative impact on biodiversity
- pollution of water.

In terms of social and labor standards, these are:

- violations of the UN Global Compact, the UN Guiding Principles on Business and Human Rights or OECD guidelines by companies
- lack of compliance mechanisms for those guidelines
- gender pay gap
- the lack of gender diversity in the Board of Directors
- possible exposure to controversial weapons
- the violation of social rights by countries
- the risk of child labor.

The extent to and manner in which the principal adverse impacts are included into the investment process depends on several factors, such as the type of fund or strategy, the asset class and the availability of reliable data. Where possible and feasible, minimum requirements apply to all financial products, in line with the characteristics of the investments. The exact application may vary between financial products and will be documented in the financial product disclosures in accordance with the requirements and timelines of the European Union's Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR).

B. Beschrijving van de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren

Hieronder vindt u een overzicht van de belangrijkste ongunstige effecten waar het pensioenfonds rekening mee houdt. Hierin geven we aan welke maatregelen het pensioenfonds onderneemt om het ongunstige effect te beperken. Deze maatregelen bestaan uit de volgende ESG-beleidsinstrumenten: uitsluiten, ESG-integratie, Actief en Reactief engagement en stemmen. Meer informatie over deze ESG-beleidsinstrumenten en de toepassing daarvan vindt u in ons [MVB-beleid](#). Dit overzicht zal in de loop van de tijd worden uitgebreid en aangepast, in lijn met de ontwikkeling van het pensioenfonds MVB-beleid en relevante ontwikkelingen in wet- en regelgeving.

Tabel 1: Overzicht van indicatoren over ongunstige effecten op duurzaamheid

Indicatoren voor ondernemingen waarin is belegd

Indicator ongunstige effecten op duurzaamheid	Parameter	Effecten 2022	Effecten 2021	Toelichting	Genomen maatregelen en voor de volgende referentieperiode geplande maatregelen en vastgestelde streefdoelen*
---	-----------	---------------	---------------	-------------	--

KLIMAAT- EN ANDERE MILIEU-INDICATOREN

Broeikasgasemissies	1. BKG-emissies	Scope 1-BKG-emissies	186.587 ton	nvt	Hoeveelheid Scope 1 broeikasgasemissies uitgedrukt in ton CO ₂ -equivalent per jaar. Scope 1 betreft directe emissies door ondernemingen. Emissies kunnen gerapporteerd of geschat zijn.	ESG-integratie (hieronder vallen het best-in-class beleid en CO ₂ -reductie), engagement en uitsluiten.
---------------------	-----------------	----------------------	-------------	-----	---	--

		Scope 2-BKG-emissies	63.823 ton	nvt	Hoeveelheid Scope 2 broeikasgasemissies uitgedrukt in ton CO ₂ -equivalent per jaar. Scope 2 betreft indirecte emissies als gevolg van de inkoop van energie door ondernemingen. Emissies kunnen gerapporteerd of geschat zijn.	ESG-integratie (hieronder vallen het best-in-class beleid en CO ₂ -reductie), engagement en uitsluiten.
		Scope 3-BKG-emissies	2.150.941 ton	nvt	Hoeveelheid Scope 3 broeikasgasemissies uitgedrukt in ton CO ₂ -equivalent per jaar. Scope 3 betreft alle overige emissies in de waardeketen buiten Scope 1 en Scope 2. Emissies kunnen gerapporteerd of geschat zijn.	Zie hieronder bij 'Totale BKG-emissies'
		Totale BKG-emissies	2.399.890 ton	nvt	Totale hoeveelheid Scope 1, Scope 2 en Scope 3	Geen actieve sturing op deze specifieke PAI maar in lijn met het algemene beleid van

				<p>broeikasgasemissies uitgedrukt in ton CO2-equivalent per jaar. Emissies kunnen gerapporteerd of geschat zijn.</p>	<p>het pensioenfonds worden de volgende maatregelen genomen:</p> <p>Enhanced engagement en uitsluiting: met bedrijven die het Akkoord van Parijs schenden. Dit wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties.</p> <p>Value engagement en uitsluiting: engagement met ondernemingen gericht op het reduceren van hun BKG-emissies. Beheerder identificeert hiervoor hoog-risico sectoren (CO2-intensieve sectoren) in de beleggingsportefeuille en verwacht van deze ondernemingen een klimaatstrategie in lijn met het Akkoord van Parijs. Dit wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties.</p> <p>Stemmen: we gebruiken ons stemrecht ter ondersteuning van</p>
--	--	--	--	--	--

					voorstellen gericht op terugdringen BKG-emissies. Dit wordt toegepast op de aandelenmandaten.
2. Koolstofvoetafdruk	Koolstofvoetafdruk	349 ton/belegd vermogen in miljoen EUR	nvt	Totale hoeveelheid Scope 1, Scope 2 en Scope 3 broeikasgasemissies uitgedrukt in ton CO ₂ -equivalent per jaar, gedeeld door de geaggregeerde ondernemingswaarde (Enterprise Value of EVIC), uitgedrukt in miljoen euro. Emissies kunnen gerapporteerd of geschat zijn.	Zie hierboven bij 'totale BKG-emissies'
3. BKG-intensiteit ondernemingen waarin is belegd	BKG-intensiteit ondernemingen waarin is belegd	757 ton/omzet in miljoen EUR	nvt	Totale hoeveelheid Scope 1, Scope 2 en Scope 3 broeikasgasemissies uitgedrukt in ton CO ₂ -equivalent per jaar, gedeeld door de geaggregeerde	ESG-integratie (hieronder vallen het best-in-class beleid en CO ₂ -reductie), engagement en uitsluiten. Voor aandelen en bedrijfsobligaties wordt de Scope 1 en Scope 2 CO ₂ -intensiteit van de portefeuille vergeleken

					omzet, uitgedrukt in miljoen euro. Emissies kunnen gerapporteerd of geschat zijn.	met die van de portefeuille of marktbenchmark in 2019. De CO2-intensiteit van de huidige portefeuille moet minimaal 50% lager liggen dan die van het referentieniveau.
	4. Blootstelling aan ondernemingen actief in de sector fossiele brand- stoffen	Aandeel beleggingen in ondernemingen actief in de sector fossiele brandstoffen	7%	nvt		Uitsluiten: betrokkenheid bij kolen en teerzanden, met een omzetgrens van >10%.
	5. Aandeel verbruik en opwekking niet-hernieuwbare energie	Aandeel verbruik van niet-hernieuwbare energie en opwekking van niet-hernieuwbare energie van ondernemingen waarin is belegd, uit niet- hernieuwbare energiebronnen, ten opzichte van hernieuwbare energiebronnen, uitgedrukt als percentage van de totale energiebronnen	71%	nvt		Niet van toepassing
	6. Intensiteit energieverbruik per sector met grote klimaateffecten	Energieverbruik in GWh per miljoen EUR aan inkomsten van ondernemingen waarin is belegd, per sector met grote klimaateffecten				Niet van toepassing
		Winning van delfstoffen	0,9 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	nvt		
		Industrie	2,0 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	nvt		
		Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	2,0 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	nvt		

		Distributie van water; en afvalwaterbeheer en sanering	0,8 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	nvt		
		Bouwnijverheid	0,2 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	nvt		
		Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen	0,1 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	nvt		
		Vervoer en opslag	0,9 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	nvt		
		Exploitatie van en handel in onroerend goed	0,9 GWh/ inkomsten per miljoen EUR	nvt		
Biodiversiteit	7. Activiteiten met negatieve gevolgen voor biodiversiteitsgevoelige gebieden	Aandeel beleggingen in ondernemingen met vestigingen/activiteiten in of bij biodiversiteitsgevoelige gebieden wanneer de activiteiten van die ondernemingen negatieve gevolgen voor die gebieden hebben	0%	nvt	Bij enige aanwezigheid en/of activiteiten in gebieden met een kwetsbare biodiversiteit wordt de gehele onderneming meegewogen.	Geen actieve sturing op deze specifieke PAI maar in lijn met het algemene beleid van het pensioenfonds worden de volgende maatregelen genomen: Enhanced engagement en uitsluiting: met bedrijven die activiteiten ontplooiën die de biodiversiteit in gevoelige natuurgebieden schaden op basis van relevante internationale richtlijnen. Dit passen wij toe op aandelen en bedrijfsobligaties.

						Value engagement: wij voeren engagement met ondernemingen gericht op het verminderen van impact en afhankelijkheid van biodiversiteit. Dit passen wij toe op aandelen en bedrijfsobligaties.
--	--	--	--	--	--	--

Watergehalte	8. Emissies in water	Door de ondernemingen waarin is belegd veroorzaakte emissies in water (in ton) per miljoen EUR aan beleggingen, uitgedrukt als gewogen gemiddelde	0,0 ton/belegd vermogen in miljoen EUR	nvt	Bedrijven die het milieu ernstig schaden door grond- of watervervuiling op basis van relevante internationale richtlijnen.	Geen actieve sturing op deze specifieke PAI maar in lijn met het algemene beleid van het pensioenfonds wordt de volgende maatregel genomen: Enhanced engagement en uitsluiting: met bedrijven die het milieu ernstig schaden door grond- of watervervuiling op basis van relevante internationale richtlijnen. Dit wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties.
Afval	9. Aandeel gevaarlijk afval en radioactief afval	Door de ondernemingen waarin is belegd, geproduceerd gevaarlijk afval en radioactief afval (in ton) per miljoen EUR aan beleggingen, uitgedrukt als gewogen gemiddelde	7,4 ton/belegd vermogen in miljoen EUR	nvt		Niet van toepassing

INDICATOREN VOOR SOCIALE THEMA'S EN ARBEIDSSOMSTANDIGHEDEN, EERBIEDIGING VAN DE MENSENRECHTEN, EN BESTRIJDING VAN CORRUP Tie EN OMKOPING

Sociale thema's en arbeidsomstandigheden	10. Schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de richtsnoeren voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)	Aandeel beleggingen in ondernemingen die betrokken zijn geweest bij schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen	0%	nvt		Enhanced engagement en uitsluiting: wij gaan het gesprek aan met bedrijven die internationale normen schenden of dreigen te schenden. Bij onvoldoende resultaat van de engagement worden structurele normschenders uitgesloten.
	11. Ontbreken van procedures en compliance mechanismen voor het monitoren van de naleving van de beginselen van het VN Global Compact en de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen	Aandeel beleggingen in ondernemingen zonder een beleid voor het monitoren van de naleving van de beginselen van het VN Global Compact en de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen of zonder regelingen voor de afhandeling van klachten waarmee schendingen van die VN-beginselen of OESO-richtsnoeren kunnen worden aangepakt	49%	nvt		Geen actieve sturing op deze specifieke PAI maar in lijn met het algemene beleid van het pensioenfonds wordt de volgende maatregel genomen: Enhanced engagement: waar relevant wordt binnen het enhanced engagement aangedrongen op herstel en verhaal procedures binnen ondernemingen. Dit wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties.

	12. Niet-gecorrigeerde loonkloof tussen mannen en vrouwen	Gemiddelde niet-gecorrigeerde loonkloof tussen mannen en vrouwen bij ondernemingen waarin is belegd	13%	nvt	Procentuele verschil in beloning tussen mannen en vrouwen.	<p>Geen actieve sturing op deze specifieke PAI maar in lijn met het algemene beleid van het pensioenfonds wordt de volgende maatregel genomen:</p> <p>Stembeleid: ondersteuning van aandeelhoudersvoorstellen voor gelijke beloning van mannen en vrouwen. Dit wordt toegepast op aandelen.</p>
	13. Genderdiversiteit raad van bestuur	Gemiddelde verhouding tussen aantal vrouwelijke en mannelijke leden in de raad van bestuur van ondernemingen waarin is belegd, uitgedrukt als percentage van alle leden in de raad van bestuur	34%	nvt		<p>Geen actieve sturing op deze specifieke PAI maar in lijn met het algemene beleid van het pensioenfonds wordt de volgende maatregelen genomen:</p> <p>Stembeleid: stemmen tegen de herbenoeming van de voorzitter van de benoemingscommissie (of andere commissieleden, afhankelijk van de situatie) wanneer er geen vrouwelijke bestuursleden zijn. Het pensioenfonds houdt hierbij rekening met lokale wet- en</p>

						regelgeving en corporate governance codes. Dit wordt toegepast op aandelen.
	14. Blootstelling aan controversiële wapens (antipersoneelsmijnen, clustermunitie, chemische wapens en biologische wapens)	Aandeel beleggingen in ondernemingen die zijn betrokken bij de productie of verkoop van controversiële wapens	0%	nvt		Uitsluiten.

Indicatoren voor beleggingen in overheden en supranationale instellingen

Indicator ongunstige effecten op duurzaamheid	Parameter	Effecten 2022	Effecten 2021	Toelichting	Genomen maatregelen en voor de volgende referentieperiode geplande maatregelen en vastgestelde streefdoelen*	
Ecologisch	15. BKG-intensiteit	BKG-intensiteit landen waarin is belegd	231 ton/BNP in miljoen EUR	nvt	Hoeveelheid broeikasgasemissies van een land, uitgedrukt in ton CO ₂ -equivalent per jaar, gedeeld door het bruto nationaal product van een land in miljoen	Niet van toepassing.

					euro.	
Sociaal	16. Landen waarin is belegd met schendingen van sociale rechten	Aantal landen waarin is belegd met schendingen van sociale rechten (absoluut aantal en relatief aantal gedeeld door alle landen waarin is belegd), als bedoeld in internationale verdragen en overeenkomsten, beginselen van de Verenigde Naties en, in voorkomend geval, nationaal recht	0%	nvt	Percentage van de beleggingen dat vertegenwoordigd wordt door landen die onderwerp zijn van EU-sancties als gevolg van schendingen van sociale rechten.	Uitsluiten.

Indicatoren voor beleggingen in vastgoedactiva

Indicator ongunstige effecten op duurzaamheid	Parameter	Effecten 2022	Effecten 2021	Toelichting	Genomen maatregelen en voor de volgende referentieperiode geplande maatregelen en vastgestelde streefdoelen*	
Fossiele brandstoffen	17. Blootstelling aan fossiele brandstoffen via vastgoedactiva	Aandeel beleggingen in vastgoedactiva die een rol spelen bij het winnen, opslaan, vervoeren of produceren van fossiele brandstoffen		nvt		Niet van toepassing
Energie-efficiëntie	18. Blootstelling aan energie-inefficiënte vastgoedactiva	Aandeel beleggingen in energie-inefficiënte vastgoedactiva		nvt		Niet van toepassing

Tabel 2: Aanvullende klimaat- en andere milieu-indicatoren

Indicatoren voor ondernemingen waarin is belegd

KLIMAAT- EN ANDERE MILIEU-INDICATOREN

Indicator ongunstige effecten op duurzaamheid	Parameter	Effecten 2022	Effecten 2021	Toelichting	Genomen maatregelen en voor de volgende referentieperiode geplande maatregelen en vastgestelde streefdoelen*
Water-, afval- en materiaalemissies	8. Blootstelling aan gebieden met grote waterstress	Aandeel beleggingen in ondernemingen met locaties in gebieden met grote waterstress zonder een beleid voor waterbeheer	13%	nvt	<p>Geen actieve sturing op deze specifieke PAI maar in lijn met het algemene beleid van het pensioenfonds wordt de volgende maatregel genomen:</p> <p>Value engagement: thema's Levenscyclusbeheer van mijnbouw, Natural Resource Management en Single Use Plastics. Dit passen wij toe op aandelen en bedrijfsobligaties.</p>

Tabel 3: Aanvullende indicatoren voor sociale thema's en arbeidsomstandigheden, eerbiediging van de mensenrechten, en bestrijding van corruptie en omkoping.

Indicatoren voor ondernemingen waarin is belegd

INDICATOREN VOOR SOCIALE THEMA'S EN ARBEIDSSOMSTANDIGHEDEN, EERBIEDIGING VAN DE MENSENRECHTEN, EN BESTRIJDING VAN CORRUPTE EN OMKOPING

Indicator ongunstige effecten op duurzaamheid		Parameter	Effecten 2022	Effecten 2021	Toelichting	Genomen maatregelen en voor de volgende referentieperiode geplande maatregelen en vastgestelde streefdoelen*
Mensenrechten	12. Activiteiten en leveranciers met een significant risico op kinderarbeid	Aandeel beleggingen in ondernemingen die blootstaan aan activiteiten en leveranciers met een significant risico op kinderarbeid, naar geografisch gebied of soort activiteit	7%	nvt	Bij enige blootstelling wordt de gehele onderneming meegewogen.	Geen actieve sturing op deze specifieke PAI maar in lijn met het algemene beleid van het pensioenfonds worden de volgende maatregelen genomen: Value engagement en uitsluiting: bedrijven waar kinderarbeid voorkomt in eigen de bedrijfsvoering of in de keten, op basis van relevante internationale richtlijnen. Dit wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties.

*Het pensioenfonds heeft voor de volgende referentieperiode geen streefdoelen voor de PAI-indicatoren gedefinieerd.

C. Beleid om de belangrijkste ongunstige effecten te identificeren, prioriteren en mitigeren

Het Rabobank Pensioenfonds past een due diligence beleid toe om de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren vast te stellen, te analyseren en te prioriteren. Het doel van dit proces is om de belangrijkste ongunstige effecten te voorkomen en te verminderen alsmede om verantwoording af te leggen over hoe het pensioenfonds omgaat met de geïdentificeerde effecten. Voorafgaand aan deze due diligence screening worden er een aantal criteria toegepast op basis waarvan ondernemingen bij voorbaat uitgesloten worden. Dit betreft de uitsluitingen van het pensioenfonds, zoals vastgelegd is in het uitsluitingenbeleid, op onze website.

Voor de uitvoering van dit beleid is Robeco aangesteld als ESG dienstverlener. Robeco heeft een 'principal adverse impact' statement gepubliceerd waarin nader is toegelicht hoe wordt omgegaan met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren: <https://www.robeco.com/docm/docu-robeco-principaladverse-impact-statement.pdf>

Om goed inzicht te krijgen of ondernemingen zich houden aan de internationale normen, zoals verwoord in het UN Global Compact, de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights, screent Robeco continu de beleggingen van het Rabobank pensioenfonds. Dat betekent dat het beleggingsuniversum wordt gecheckt op ondernemingen die mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en anti-corruptieregels schenden. Hierbij kijken we naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of milieu en de ernst, schaal, onomkeerbaarheid en waarschijnlijkheid van de schending. De volgende stap is door middel van engagement de negatieve impact van bedrijven te voorkomen, mitigeren of herstelmaatregelen en/ of compensatie mogelijk te maken. Bij onvoldoende voortgang kan het pensioenfonds overgaan tot uitsluiting. Hiervoor moet een onderneming langer dan twee jaar een schending hebben en moet Robeco van mening zijn dat verder engagement voeren niet zinvol meer is. Meer details over de uitsluitingscriteria van het pensioenfonds is te vinden op onze website. De voortgang en impact van het engagementbeleid wordt halfjaarlijks gemonitord middels een MVB-rapportage die ook via onze website publiek beschikbaar is. Met dit beleid ondervangen we in het beoordelingsproces eventuele foutmarges. Omdat de foutmarges niet worden doorgegeven door Robeco, die verder ook geen inzicht verschaft in hoe deze marges tot stand komen, is het niet mogelijk deze verder toe te lichten.

Op dit moment zijn de belangrijkste ongunstige effecten die uit deze due diligence voortkomen: Broeikasgasemissies, Koolstofvoetafdruk, Broeikasgas- intensiteit ondernemingen waarin is belegd, Activiteiten met negatieve gevolgen voor biodiversiteits-gevoelige gebieden, schending van de UNGC en OESO-richtlijnen en het gebrek aan compliance mechanismen daarop, Blootstelling aan gebieden met grote waterstress en Activiteiten en leveranciers met een significant risico op kinderarbeid. In de bijlage gaan we nader in op de verschillende stappen van het due diligence proces. Daarbij sluiten we aan bij EU-duurzaamheidswetgeving en het Instrumentarium van het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen¹.

¹ <https://www.imvoconvenanten.nl/-/media/imvo/files/pensioenfondsen/instrumentarium.pdf?la=nl&hash=8B14DB50274FC744ADA75207D2B28876>

D. Engagementbeleid

In het MVB-beleid is opgenomen hoe het pensioenfonds vormgeeft aan de rol van “betrokken belegger”. Het pensioenfonds gaat in gesprek met ondernemingen waarin wordt belegd. Daarnaast maken wij actief gebruik van onze aandelhoudersrechten om langetermijnwaardcreatie te bevorderen bij de ondernemingen waarin wij beleggen. Daarbij besteden wij aandacht aan de strategie, duurzaamheid en corporate governance van ondernemingen. Het pensioenfonds maakt onderscheid tussen twee soorten engagement: Reactief engagement en Actief engagement. Daarnaast heeft het pensioenfonds een stembeleid. Deze onderdelen worden hieronder toegelicht.

De volgende indicatoren voor de belangrijkste ongunstige effecten worden in aanmerking genomen bij reactief engagement:

- Broeikasgasemissies
- Koolstofvoetafdruk
- Broeikasgas-intensiteit ondernemingen waarin is belegd
- Activiteiten met negatieve gevolgen voor biodiversiteits-gevoelige gebieden
- Schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de richtsnoeren voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)
- Ontbreken van procedures en compliance-mechanismen voor het monitoren van de naleving van de beginselen van het VN Global Compact en de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen
- Activiteiten en leveranciers met een significant risico op kinderarbeid

De volgende indicatoren voor de belangrijkste ongunstige effecten worden in aanmerking genomen bij actief engagement:

- Broeikasgasemissies
- Koolstofvoetafdruk
- Broeikasgas-intensiteit ondernemingen waarin is belegd
- Activiteiten met negatieve gevolgen voor biodiversiteits-gevoelige gebieden
- Blootstelling aan gebieden met grote waterstress

De volgende indicatoren worden in aanmerking genomen bij het stembeleid:

- Broeikasgasemissies;
- Blootstelling aan ondernemingen actief in de sector fossiele brandstoffen;
- Niet-gecorrigeerde loonkloof tussen mannen en vrouwen;
- Genderdiversiteit raad van bestuur
- Excessieve remuneratie CEO's

Voeren van dialogen met ondernemingen, engagement

Het pensioenfonds maakt onderscheid tussen twee soorten engagement: Reactief engagement en Actief engagement.

Reactief engagement

Het doel van het Reactief engagementprogramma is structurele schendingen van internationale normen te stoppen of te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een schending van de internationale normen staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en de media. In de praktijk leiden deze schendingen vaak tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Dit zijn directe negatieve financiële effecten, die de belangen van aandeelhouders schaden. Indien de onderneming de schending van de norm niet opheft en niet langer openstaat voor dialoog, kan de onderneming worden uitgesloten en wordt de onderneming op de uitsluitingslijst geplaatst. Reactief engagement voeren wij altijd uit in samenwerking met andere beleggers, om een zo groot mogelijke impact te realiseren.

Actief engagement

Het Actief engagementprogramma heeft een andere doelgroep dan Reactief engagement. Hier staan niet de ondernemingen centraal die normen schenden, maar juist ondernemingen die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties kunnen verbeteren. De thema's waarop engagement plaatsvindt, zijn passend binnen de speerpunten van het pensioenfonds. Bij de keuze van een thema spelen de volgende zaken een rol:

- Materialiteit van het thema;
- Sociale of ecologische relevantie van het thema;
- Omvang van de onderneming in de beleggingsportefeuille (zowel aandelen als bedrijfsobligaties);
- Succeskans van de dialoog.

Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Corporate governance wordt vaak vertaald met goed ondernemingsbestuur. Het heeft betrekking op de verhouding tussen de verschillende organen van de onderneming zoals raad van bestuur, raad van commissarissen, aandeelhouders en andere belanghebbenden. Hierbij spelen rekenschap, transparantie en toezicht een centrale rol. Het pensioenfonds belegt zelf en namens klanten wereldwijd in beursgenoteerde ondernemingen en is daardoor ook aandeelhouder.

Betrokken aandeelhouder

Het pensioenfonds is ervan overtuigd dat goede corporate governance bijdraagt aan de langetermijnwaardecreatie van ondernemingen. Het pensioenfonds is een betrokken aandeelhouder en maakt daarom actief gebruik van aandeelhoudersrechten. Zo gaan wij in gesprek met ondernemingen en stemmen wij op aandeelhoudersvergaderingen om langetermijnwaardecreatie bij ondernemingen te stimuleren.

Corporate governance uitgangspunten

Het stembeleid van het pensioenfonds is mede gebaseerd op de normen en best practices op het gebied van corporate governance zoals die van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en die van het International Corporate Governance Network (ICGN). Daarnaast worden voor elke afzonderlijke markt toepasselijke nationale wet- en regelgeving, lokale marktnormen en codes op het gebied van corporate governance toegepast bij het uitoefenen van stemrechten. Het pensioenfonds stemt met alle beschikbare aandelen op de aandeelhoudersvergaderingen van ondernemingen waarin wij beleggen. Dit betekent dat ook gestemd wordt in markten waar speciale eisen gelden voor het uitoefenen van stemrechten. Bijvoorbeeld in landen waar een speciale volmacht is vereist of in landen waar aandelen tijdelijk worden geblokkeerd in de periode voor de aandeelhoudersvergadering.

Stembeleid

Het pensioenfonds heeft het stembeleid op haar website gepubliceerd en rapporteert met een online rapportagetool over hoe zij per aandeelhoudervergadering heeft gestemd. Omdat het niet mogelijk is om alle aandeelhoudersvergaderingen in persoon te bezoeken, maakt het pensioenfonds gebruik van het stemplatform van Robeco. Daarnaast maakt Robeco stemanalyses en stelt adviezen op in lijn met het stembeleid van het pensioenfonds. Robeco gebruikt hiervoor ook research van Glass Lewis, als adviseur op het gebied van proxy voting. De op maat gemaakte stemanalyses worden vervolgens gebruikt bij het uitoefenen van stemrechten.

Verantwoording stemgedrag

Het pensioenfonds is transparant over hoe zij heeft gestemd op aandeelhoudersvergaderingen. Op onze website rapporteren wij via een online tool per aandeelhoudersvergadering hoe wij hebben gestemd. In het geval dat wij tegen een agendapunt stemmen, geven wij een korte toelichting in de online tool op onze website. Daarnaast rapporteren wij elk kwartaal over het aantal aandeelhoudersvergaderingen waarop is gestemd en de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van corporate governance.

E. Referenties naar internationale normen

Het pensioenfonds gebruikt de internationale kaders van het UN Global Compact, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights en het klimaatakkoord van Parijs.

Internationale kaders

De internationale uitgangspunten van het UN Global Compact vormen een van de normenkaders voor het pensioenfonds. Het UN Global Compact vindt haar oorsprong in internationaal breed geaccepteerde verdragen, zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, de conventies van de International Labour Organisation, de Verklaring van Rio inzake Milieu & Ontwikkeling en de anti-corruptie principes van de UN Conventie tegen Corruptie. Daarnaast gebruikt het pensioenfonds de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen als leidraad voor de beoordelingen van ondernemingen waarin belegd wordt. Deze richtlijnen maken duidelijk wat van ondernemingen wordt verwacht op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Ze bieden ondernemingen handvatten over hoe om te gaan met

kwesties zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie. Daarnaast onderscheiden de OESO-richtlijnen consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. De OESO-richtlijnen worden momenteel onderschreven door 44 landen. Hiermee zijn deze richtlijnen de enige door overheden onderschreven MVO-richtlijnen voor internationaal ondernemen en het enige kader dat een geschillenbeslechtingssysteem bevat. De UN Guiding Principles on Business and Human Rights zijn internationale normen over mensenrechten waaraan staten en ondernemingen zich dienen te houden. Deze zijn in 2011 door de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties goedgekeurd. Voor meer informatie over de (internationale) richtlijnen en initiatieven die het pensioenfonds ondersteunt, verwijzen wij naar ons [MVB-beleid](#).

Gebruikte indicatoren voor de belangrijkste ongunstige effecten om te meten hoe we voldoen aan deze internationale kaders:

- Broeikasgasemissies
- Koolstofvoetafdruk
- Broeikasgas-intensiteit ondernemingen waarin is belegd
- Activiteiten met negatieve gevolgen voor biodiversiteits-gevoelige gebieden
- Schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de richtsnoeren voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)
- Ontbreken van procedures en compliance-mechanismen voor het monitoren van de naleving van de beginselen van het VN Global Compact en de OESOrichtsnoeren voor multinationale ondernemingen
- Activiteiten en leveranciers met een significant risico op kinderarbeid.

Internationale kaders - Methodologie

Om goed inzicht te krijgen of ondernemingen zich houden aan de internationale normen, zoals verwoord in het UN Global Compact, de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights, screent de ESG-dienstverlener continu de beleggingen van het pensioenfonds. Dat betekent dat het beleggingsuniversum wordt gecheckt op ondernemingen die mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en anti-corruptieregels schenden. Hierbij wordt gekeken naar impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid en waarschijnlijkheid van de schending. Vervolgens wordt gekeken of via engagement de negatieve impact van bedrijven kan worden voorkomen, gemitigeerd of dat of herstelmaatregelen en/ of compensatie mogelijk kan worden gemaakt. Bij onvoldoende voortgang kan het pensioenfonds overgaan tot uitsluiting. Hiervoor moet een onderneming langer dan twee jaar een schending hebben en moet de ESGdienstverlener tot de conclusie komen dat engagement tot onvoldoende resultaat heeft geleid. De voortgang en impact van het engagementbeleid wordt halfjaarlijks gemonitord middels een MVB-rapportage die ook via onze website publiek beschikbaar is.

Toekomstgericht klimaatscenario

Het pensioenfonds neemt op verschillende manieren toekomstgerichte klimaatscenario's mee in haar beleid. We hanteren klimaatscenario's voor onze portefeuilleconstructie. Daarnaast gebruiken we het Klimaatakkoord van Parijs om te monitoren en te sturen dat bedrijven in onze portefeuille zich hieraan houden. We nemen dit zowel op in ons due diligence beleid als in onze CO₂-reductiestrategie.

Klimaatscenario's in portefeuilleconstructie

Onze fiduciair beheerder Achmea IM neemt in de evaluatie van de portefeuilleconstructie mee welk effect een klimaat schokscenario zou hebben op het verwacht rendement van de beleggingsportefeuille over de komende vijf jaar. Dit schokscenario is een risicoscenario waarin het politiek momentum voor de energietransitie fors toeneemt en leidt tot een abrupte stijging van belasting op het gebruik van fossiele brandstoffen. Voor dit schokscenario is gebruik gemaakt van data afkomstig uit de MSCI Climate Value at Risk module. Hierbij zijn de onderliggende gegevens en aannames afgeleid van de Network of Central Banks and Supervisors for Greening the Financial System (NGFS) scenario's uit 2022 die gecreëerd zijn met behulp van het REMIND-MAgPIE Integrated Assessment Model, ook uit 2022.² De waarschijnlijke effecten van dit duurzaamheidsrisico op het rendement van de portefeuille kunnen leiden tot een aanpassing van de portefeuilleconstructie.

Klimaatverandering in ons due diligence beleid

De richtlijnen die we hanteren in onze due diligence m.b.t. het klimaat betreffen het VN-raamverdrag over klimaatverandering en het Klimaatakkoord van Parijs. Schendingen hiervan betreffen:

- 1) Het falen om de impact van klimaatverandering te mitigeren door activiteiten of producten van bedrijven, en ook bedrijven die boetes en rechtszaken tegen zich hebben lopen voor bv het schenden van greenhouse gas standaarden; en
- 2) Tegenstand tegen beperken van klimaatverandering, bijvoorbeeld door lobby of rechtszaken.

CO₂-reductiestrategie

Het pensioenfonds neemt daarnaast additionele maatregelen om klimaatverandering te beperken. Onderdeel hiervan is een CO₂-reductiestrategie voor de beleggingsportefeuille. De CO₂-voetafdruk van de portefeuille wordt vergeleken met die van de portefeuille per medio 2019. Daarbij heeft de portefeuille als doelstelling de CO₂-intensiteit te halveren ten opzichte van het referentiepunt. Dit passen wij toe op aandelen en bedrijfsobligaties. Ook zetten we het engagement en stembeleid in voor positieve verandering in lijn met het Klimaatakkoord van Parijs. Voor meer informatie verwijzen we naar het MVB-beleid en de website.

F. Historische vergelijking

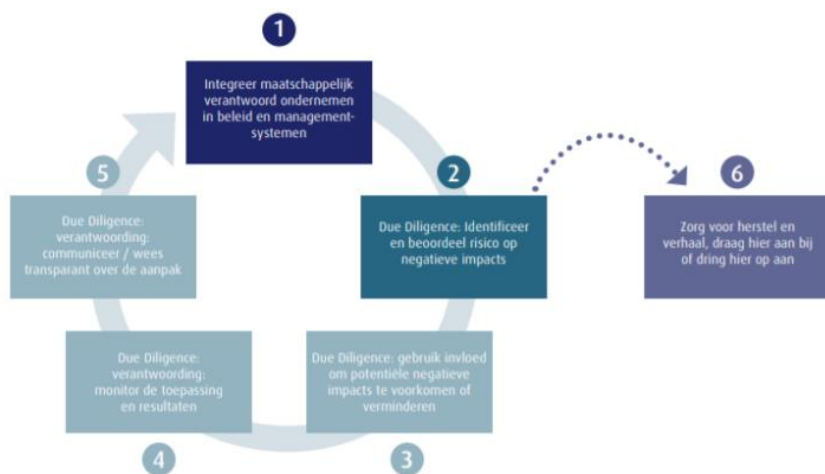
De eerste historische vergelijking zal omstreeks Juni 2024 worden verstrekt.

² <https://www.ngfs.net/ngfs-scenarios-portal/faq/>

Bijlage: Due diligence beleid Stichting Rabobank Pensioenfonds

Due diligence is gericht op het vaststellen, prioriteren en analyseren van de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Dit betreft de negatieve impact voor de samenleving en het milieu in zowel de beleggingsportefeuille als bij potentiële beleggingen. Zoals aangeven in het MVB-beleid doorloopt het pensioenfonds periodiek een screening van bedrijven op het schenden van de daarin genoemde internationale normen. Dit proces wordt het due diligence proces genoemd. Het due diligence proces wordt doorlopen om de belangrijkste ongunstige effecten van de beleggingen op duurzaamheidsfactoren vast te stellen en te prioriteren, met als doel ze te voorkomen en te verminderen alsmede om verantwoording af te leggen over hoe het pensioenfonds omgaat met de geïdentificeerde effecten. In deze bijlage gaan we nader in op de verschillende stappen van het due diligence proces. Daarbij sluiten we aan bij EU-duurzaamheidswetgeving en het Instrumentarium van het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfonds³. Zie tevens figuur 1.

Figuur 1: Due diligence cyclus

Bron: Instrumentarium Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfonds

NB: De stappen in figuur 1 hebben een afwijkende benaming van de stappen die in het 'Instrumentarium Convenant Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfonds' worden genoemd en die zijn uitgewerkt in deze bijlage. Figuur 1 is namelijk oorspronkelijk afkomstig uit de OESO-Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen. Het instrumentarium maakt de vertaalslag van het due diligence proces van de OESO-Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen naar het Internationale Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Convenant voor Pensioenfonds en hanteert daarom afwijkende benamingen.

³ <https://www.imvoconvenanten.nl/-/media/imvo/files/pensioenfonds/instrumentarium.pdf?la=nl&hash=8B14DB50274FC744ADA75207D2B28876>

Toelichting op de verschillende stappen van het due diligence proces:

Stap 1 Inbedden van ESG in relevant beleid en managementsystemen

het pensioenfonds onderschrijft de ESG-due diligence stappen conform het OESO-richtsnoer⁴. Wij streven via onze beleggingen naar (maatschappelijke) langetermijnwaardecreatie. We identificeren en beoordelen aan de hand van een due diligence screening de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren in de beleggingsportefeuille. Deze due diligence screening wordt uitgevoerd door onze ESG-dienstverlener Robeco.

Stap 2 Vaststellen en beoordelen van belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen in de beleggingsportefeuille en bij potentiële beleggingen

Bij het screenen van onze beleggingsportefeuille (aandelen en bedrijfsobligaties)⁵ worden (potentiële) negatieve impacts op de samenleving en het milieu geïdentificeerd. Dit zijn de belangrijkste ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren.

Ter beoordeling wordt vervolgens gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of het milieu en de ernst (omvang), schaal en onomkeerbaarheid (aard) van de schending. Dit houdt het volgende in:

- Ernst verwijst naar de heftigheid van de negatieve impact.
- Met schaal wordt het bereik van het gevolg bedoeld, bijvoorbeeld het aantal mensen dat wordt getroffen of kan worden getroffen of de omvang van de milieuschade.
- Onomkeerbaarheid verwijst naar de grenzen aan de mogelijkheden om de situatie van de getroffen personen of het milieu te herstellen, zodat deze overeenkomt met de situatie voorafgaand aan de negatieve impact.

Tevens wordt de mate van waarschijnlijkheid meegewogen. Het screeningsproces wordt gedaan door Robeco en vindt coninu plaats. Robeco heeft maandelijks een bijeenkomst van de Controversial Behavior Committee, waarin 'non compliant' zaken worden besproken.

Thematische aandachtsgebieden voortkomend uit de due diligence

De uitkomsten van de due diligence screening worden gecategoriseerd naar thematische aandachtsgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de onderneming en het effect op de samenleving of het milieu. De thematische aandachtsgebieden voor het pensioenfonds zijn gerelateerd aan mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Ondernemingen die zich niet houden aan deze normen worden als (potentieel) risicovol beschouwd voor de samenleving of het milieu. In het hoofdstuk hieronder worden de (internationale) standaarden uiteengezet die gebruikt worden bij de thematische aandachtsgebieden. Deze thematische aandachtsgebieden zijn al sinds de start van het toepassen van het MVB-beleid (2007) integraal onderdeel van het normenkader van het pensioenfonds. Het

⁴ <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>: "Responsible business conduct for institutional investors"

⁵ Ook staatsobligaties worden gescreend op of deze landen op structurele en langdurige wijze mensenrechten en arbeidsnormen schenden. Het gaat daarbij niet zozeer om de vraag of de overheden internationale conventies en verdragen hebben ondertekend, maar of landen deze afspraken daadwerkelijk naleven. Naast de EU-sanctielijst en de VN-sanctielijst worden de prestaties van de landen in de Freedom in the World index (mensenrechten), de ITUC Global Rights index (arbeidsnormen) en de Corruption Perception Index (corruptie) als vertrekpunt gebruikt. Meer informatie vindt u in ons MVB-beleid en MVB-halfjaarrapportage.

pensioenfondsen prioriteert de daadwerkelijke en potentiële negatieve impact aan de hand van de ernst en waarschijnlijkheid en gebruikt voor alle geïdentificeerde casussen zijn invloed om de negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren. Hierbij wordt geen nadere prioritering gemaakt tussen thematische aandachtsgebieden, locatie waar de daadwerkelijke of potentiële negatieve impact zich voordoet of de omvang van onze positie in een onderneming.

Stap 3 Negatieve impacts voorkomen en/of mitigeren en stap 6 (herstel en verhaal) geplande maatregelen

Wanneer ondernemingen in onze beleggingsportefeuille (potentieel) negatieve impact veroorzaken of dreigen te veroorzaken, gebruiken wij onze invloed om deze negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en indien nodig om herstelmaatregelen en/of compensatie mogelijk te maken. Dit doen wij via engagement. Waar nodig en mogelijk voeren we extra invloed uit door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. Wanneer ondernemingen waarin wij beleggen negatieve impact hebben veroorzaakt c.q. daaraan hebben bijgedragen, verlangen wij dat zij herstelmaatregelen uitvoeren en/of benadeelden compensatie bieden c.q. daaraan bijdragen. De nadere invulling van ons betrokkenheidsbeleid (engagement- en stembeleid) vindt u in het MVB-beleid en in de halfjaarlijkse verantwoord beleggen rapportages. In het uiterste geval kunnen wij besluiten om te desinvesteren en de onderneming uit te sluiten van belegging.

Stap 4 Monitoring van implementatie en resultaten

De voortgang en impact van ons engagementbeleid ten aanzien van de geïdentificeerde negatieve impact wordt gemonitord via een halfjaarlijkse MVB-rapportage.

Stap 5 Verantwoording

Wij leggen aan deelnemers en anderen belanghebbenden verantwoording af via een halfjaarlijkse MVB-rapportage. Deze is beschikbaar op onze website.

Overzicht van standaarden die gebruikt worden bij thematische aandachtsgebieden

Mensenrechten

De 'rechten van de mens' vormen één van de vier hoofdthema's van het UN Global Compact en worden geadresseerd door de eerste twee principes van het UN Global Compact (zie tevens onderstaande tabel). Deze principes staan echter niet op zichzelf en zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1). Deze richtlijnen en verdragen worden door Robeco meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van mensenrechten.

In de UN Guiding Principles on Business & Human Rights (UNGPs), staat specifiek beschreven hoe bedrijven met deze richtlijnen en verdragen dienen om te gaan en wat hun verantwoordelijkheden zijn. Of zoals de opsteller van de UNGPs, Professor John Ruggie stelt:

"The Guiding Principles' normative contribution lies not in the creation of new international law obligations but in elaborating the implications of existing standards and practices for states and businesses; integrating them within a single, logically coherent and comprehensive template; and identifying where the current regime falls short and how it could be improved".

Tabel 1. Principes UN Global compact en gelieerde verdragen op het thema mensenrechten

Thema per Principe	UN Global Compact	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken	
	Principe		OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Mensenrechten	Principe 1	Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren.	Mensenrechten	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.
			Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	De VN-verklaring over de rechten van inheemse volkeren.
	Principe 2	Bedrijven dienen ervoor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten	VIII. Consumentenbelangen	ILO conventie 169 betreffende inheemse en in stamverband levende volken in onafhankelijke landen.

IV. Mensenrechten

Tripartite ILO-verklaring inzake multinationale ondernemingen en sociaal beleid.

Geneefse conventie.

Haagse conventie.

Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

In de praktijk hebben mensenrechtenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- beperking van het recht op zelfbeschikking;
- activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht;
- het niet respecteren van rechten van inheemse volken; en
- beperking van vrijheid van meningsuiting.

Beperking van het recht op zelfbeschikking

Het recht op zelfbeschikking van volken is opgenomen in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en is weer uitgewerkt in twee bindende VN verdragen: 'Burgerrechten en Politieke Rechten' (BuPo) en 'Economische, Sociale en Culturele Rechten' (EcSoCu). Deze verdragen werden in 1966 aanvaard en gingen in 1976 van kracht. Het individuele recht op zelfbeschikking kan gezien worden als een element van de persoonlijke vrijheid en daarmee als een grondslag van de mensenrechten. Hierdoor vormen kwesties waarin ondernemingen bijdragen aan een beperking van het recht op zelfbeschikking een mensenrechtenschending.

Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht

Ten aanzien van de kwestie 'Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht' is het van belang dat ondernemingen ten aanzien van degenen die gevolgen van hun activiteiten ondervinden internationaal erkende mensenrechten respecteren. De 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights', die zijn geïntegreerd in de OESO-richtlijnen, bieden voor bedrijven een hanteerbaar beleidskader over de toepassing van mensenrechten en de UN Global Compact principes. Specifiek voor de activiteiten van bedrijven die te maken hebben met oorlogen of bezettingen biedt ook de Geneefse conventie een geschikt raamwerk.

Het niet respecteren van rechten van inheemse volken

De VN aanvaardden in 2007 een 'Verklaring over de rechten van inheemse volken'. De rechten van inheemse volken zijn daarmee pas in recente jaren formeel erkend. In de 'VN-richtlijnen voor mensenrechten ten behoeve van bedrijven' wordt gewezen op de landrechten en andere rechten van inheemse volken. Enkele landen met belangrijke inheemse minderheden stemden tegen de verklaring, waaronder de VS, Canada, Nieuw-Zeeland en Australië. Het belangrijkste verdrag is de ILO-conventie (no. 169) over inheemse en tribale volken in onafhankelijke landen. Voor deze toetsing is de bepaling dat ondernemingen de mensenrechten 'van personen die tot specifieke

(bevolkings-)groepen horen die bijzondere aandacht vereisen' dienen te respecteren, indien zij een ongunstig effect op de mensenrechten van die personen kunnen hebben.

Beperking van vrijheid van meningsuiting

Vrijheid van meningsuiting is de vrijheid van burgers om hun overtuigingen kenbaar te maken, zonder voor vervolging door de staat te hoeven vrezen. Vrijheid van meningsuiting wordt vaak beschouwd als een integraal concept in democratieën maar is soms minder evident bij andere staatsvormen. De vrijheid om zonder angst voor vervolging je mening te kunnen uiten staat expliciet vermeld in de 'Universele Verklaring van de Rechten van de Mens'.

Arbeidsnormen

Het respecteren van arbeidsnormen is één van de vier hoofdthema's van het UN Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 3,4,5 en 6. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.2.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door Robeco meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van arbeidsnormen.

Tabel 2: Principes UN Global Compact en gelieerde verdragen op het thema arbeidsrechten

Thema per Principe	UN Global Compact	Relevante hoofdstukken		
	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Arbeidsrechten	Principe 3	Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 87 betreffende de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht. ILO conventie 98 betreffende Toepassing van het recht van organisatie en collectieve onderhandeling.

Principe 4	Bedrijven dienen alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 29 over dwangarbeid. ILO conventie 105 betreffende de afschaffing van dwangarbeid.
Principe 5	Bedrijven dienen zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 138 betreffende de minimumleeftijd voor arbeid. ILO conventie 182 betreffende het effectief afschaffen van kinderarbeid. UN Verdrag over de rechten van het kind.
Principe 6	Bedrijven dienen discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 100 betreffende gelijke beloning. ILO conventie 111 betreffende discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep.

Naast de UN Global Compact principes over arbeidsnormen zijn de internationale afspraken over minimale arbeidsnormen van belang, welke zijn vastgelegd in Conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties: de ILO-Conventies. Deze bieden een internationaal breed geaccepteerd raamwerk om bedrijven te

beoordelen. Ook de 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights' bieden een praktisch raamwerk om te beoordelen waar de verantwoordelijkheden van bedrijven bij arbeidsrechten beginnen en eindigen.

In de praktijk hebben arbeidsnormenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen;
- gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen;
- kinderarbeid in de toeleveringsketen;
- discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep; en
- veiligheid van werknemers.

Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen

Vakbondsvrijheid wordt genoemd in de derde richtlijn van het UN Global Compact. Deze luidt: "*Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining.*" De ILO-conventies 87 en 98 stellen dat vakbonden ongestoord moeten kunnen onderhandelen met werkgevers over arbeidsvoorwaarden en dat vrijheid van organisatie en daarmee het recht om lid te worden van een vakbond tot de fundamentele mensenrechten behoort. Nederland heeft beide verdragen geratificeerd.

Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen

Het vierde principe van het Global Compact behandelt verplichte en gedwongen arbeid. Deze worden geadresseerd in de ILO-conventies 29 en 105 en hierin wordt onder andere gesteld dat bedrijven niet mogen profiteren van dwangarbeid of slavernij.

Kinderarbeid in de toeleveringsketen

Het vijfde principe uit het UN Global Compact stelt dat bedrijven zich dienen in te spannen om kinderarbeid uit te bannen. Ook is kinderarbeid in strijd met richtlijn van de OESO-richtlijnen voor internationale ondernemingen en met de ILO-conventies ten aanzien van 'de fundamentele principes en rechten op het werk' en het 'effectief afschaffen van kinderarbeid' (ILO-verdragen 138 en 182).

Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep

Het zesde principe van het UN Global Compact gaat over het voorkomen van discriminatie in relatie tot werk en beroep. De ILO-conventies 100 en 111 en de OESO-richtlijnen bieden een kader voor bedrijven.

Veiligheid van werknemers

Niet expliciet genoemd in de principes van het UN Global Compact rond arbeidsrechten, maar vanzelfsprekend wel gelieerd aan de principes 1 en 2 op het gebied van mensenrechten, is de veiligheid van werknemers op de werkvloer. De OESO-richtlijnen bieden bedrijven handvatten om hier invulling aan te geven.

Milieu

Het milieu is het derde hoofdthema van het UN Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 7, 8 en 9. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 3). Deze richtlijnen en verdragen worden door Robeco meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van milieunormen.

Tabel 3: Principes UN Global Compact en gelieerde verdragen op het thema milieu

Thema per Principe	UN Global Compact	Relevante hoofdstukken		
	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Milieunormen	Principe 7	Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties.	VI. Milieu	Verdrag van Bazel inzake de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan. Verdrag van Rio de Janeiro inzake biodiversiteit. Rio verklaring over milieu en ontwikkeling.
	Principe 8	Bedrijven dienen initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te	VI. Milieu	Kyoto Protocol. VN Raamwerk verdrag over klimaatverandering. Akkoord van Parijs.

	bevorderen.		
Principe 9	Bedrijven dienen de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.	VI. Milieu	Rio verklaring over milieu en ontwikkeling. Agenda 21.

De richtlijnen van het UN Global Compact betreffende het milieu zijn afgeleid van de ‘Rio verklaring inzake milieu en ontwikkeling’ en luiden: *“Business should support a precautionary approach to environmental challenges”, “Business should undertake initiatives to promote greater environmental responsibility”* en *“Business should encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies.”*

In de praktijk hebben schendingen van milieunormen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- milieuvervuiling – grond, of watervervuiling; en
- milieuvervuiling – bedreigen biodiversiteit.

Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling en bedreigen biodiversiteit

Het preventie- en voorzichtigheidsbeginsel samen met het beginsel dat de vervuiler betaalt zijn terug te vinden in de Rio Verklaring en vormen de basis van het referentiekader. Een strikter referentiekader wordt geboden door het Kyoto Protocol, het Verdrag van Bazel (gericht op gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan) en het Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro. Deze specifieke en internationaal breed gedragen verdragen en conventies verwoorden welke verantwoordelijkheden ondernemingen hebben voor de effecten van hun activiteiten op lucht, water, bodem, klimaat, ecosystemen, biodiversiteit en gezondheid.

Anti-corruptie

Anti-corruptiebeleid is het vierde hoofdthema van het UN Global Compact en wordt geadresseerd door principe 10. Dit principe is gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (tabel 4). Deze richtlijnen en verdragen neemt Robeco mee bij het screenen van bedrijven op het naleven van anti-corruptienormen.

Tabel 4: Principes UN Global Compact en gelieerde verdragen op het thema milieu

Thema per Principe	UN Global Compact		Relevante hoofdstukken	
	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Anti-corruptie	Principe 10	Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.	III. Informatieverstrekking	VN conventie tegen corruptie
			VII. Bestrijding van corruptie, omkopingsverzoeken, en afpersing	VN conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit
			Mededinging	
			Belastingen	

Principe 10 van het UN Global Compact betreft anti-corruptie en is afgeleid van de 'VN Conventie tegen corruptie' en de 'VN Conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit' en luidt: *"Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery."*

Het 10^e principe uit het UN Global Compact stelt dat bedrijven alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping dienen te voorkomen en te bestrijden. In de praktijk hebben anti-corruptieschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter: omkopings en afpersingspraktijken.

Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ("Achmea IM") heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is vertrouwelijk en uitsluitend bestemd voor degene aan wie deze persoonlijk is gericht.

Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)-beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing.

De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst.

U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren. U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo's, woord- en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie.

Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209